

2

BROWS

Moses ben Nahman

כתבי רבינו משה בן נחמן

יוצאים לאור על-פי כתבי יד ודפוסים ראשונים
עם מראי מקומות, הערות ומבואות

מ א ת

הרב חיים דוב שעוועל

כרך שני

תורת האדם • אגרת הקודש • האמונה והבטחון
פירוש לספר יצירה • מאמר על פנימיות התורה
פירוש לשיר השירים • תרי"ג מצוות

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים תשכ"ד

אפי' תמרתא דהנוניתא • כללא דמלחא כל דאית לי ריחא ואית לי קיוהא • ושמעינן מינה דהוא הדין לבריאי שהריח וערצרה נפשו מאכילין אותו על פי עצמו או ע"פ בקי המכיר בו וכך כתב הרמב"ם ז"ל •

7 ← בפרק מסנין⁵⁰: ומילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת. לאתויי מאי • לאתויי הא דתנו רבנן אם היתה צריכה לנר.

חברתה מדלקת לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן, חברתה מביאה לה שמן • ביד • ואם אינו ספק ביד מביאה לה בשערה • ואם אינו ספק בשערה מביאה לה בכלי, דרך רשות הרבים⁵¹, אמר מד אם היתה צריכה לנר חברתה מדלקת לה את הנר, פשיטא • אמר רב אשי⁵² לא נצרכה אלא בסומא, מהו דתימא כיון דלא חזיא אסור, קמ"ל יתובי דעתא⁵³ דחולה בעלמא מחללינן שבתא במלחא דמסתכנא בה, אם היתה צריכה לשמן, חברתה מביאה לה שמן ביד, ואם אינו ספק ביד מביאה לה בשערה, ותיפוק ליה משום סחיטה • רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין סחיטה, בשיער • רב אשי אמר אפי' תימא יש סחיטה מביאה לה בכלי דרך שערה • כמה דאפשר לשנויי משנינן, ושמעינן מינה דכל צרכי חולה אעפ"י שיש בו סכנה, היכא דאפשר למעבד לה למלאכה בשנוי שלא יתחלל בה שבת משנין ואין מחללין, והוא שלא יתאחר צרכי חולה בשנוי זה כלל, ותנו נמי גבי מילה⁵⁴, נותנין עליה אספלנית • וכמון, לא שחק מערב שבת לועס בשנוי ונותן לו, לא טרף יין ושמן • נתנו זה לעצמו וזה לעצמו, אין עושין חלוק • לכתחלה, אבל כרך עליו סמרטוט, אם לא התקין מערב שבת כורך על אצבעו ומביא ואפי' מחצר אחרת, וש"מ אעפ"י שסכנה היא לו אין מחללין את השבת לעבור על דברי תורה, אלא עושין את המלאכה בשנוי בדבר שהוא משום שבות, ובלבד שיעשה צרכו של חולה בזריות. אמר רב יהודה אמר שמואל⁵⁵ חיה כל זמן שהקבר • פתוח בין אמרה צריכה אני • בין אמרה אין צריכה אני, מחללין עליה את השבת, נסתם הקבר אמרה אין צריכה אני • אין מחללין עליה את השבת • לא אמרה אין צריכה אני, מחללין עליה

50 שבת קכ"ב. 51 דרך רשות הרבים, יתא כנמרא, אלא הם דברי רבינו, וכן בפירושי רי"י. 52 אמר רב אשי, כן נ"כ בר"ף, ובגמרא יתא. 53 יתובי דעתא... כנמרא: איתובי מיחבא דעתא סברה אי איכא סידי חזיא חברתא ועברי ליה. 54 י"ט קל"ג, א. 55 שם קכ"ט, א.

תמרתא דהנוניתא, המרה שמינה (שם), קיוהא, קיהיין שינים — מויק את מי שאוכלין לפניו ואינו אוכל, וכך כתב הרמב"ם ז"ל, בה' מאכלות אסורות יד, טו: וכן החולה שהריח דבר שיש בו חומץ וכיוצא בו מדברים שמערערין את הנפש דינו כעוברה, לאתויי מאי, מכדי תנא ליה מילדין את האשה וקורין לה חכמה ממקום למקום, ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי (שבת קכ"ב ב — גמרא), מביאה לה שמן, דרך רשות הרבים, ביד, בכפה ולא בכלי, דכמה דאפשר משנינן (רש"י שם), בשערה, סכה שערה שמן וכשבאה אצלה מקנתחו ואין כאן חילול שבת כיון שאין דרך הוצאה בכך (שם), פשיטא, דהא פקוח נפש דוחה שבת (שם), סחיטה, למה לא הביאה לה בכלי שלא תחלל שבת בהוצאה, הכא נמי הא קמחללה בסחיטה (שם), בשיער.

שהוא קשה ואין בולע (שם), דרך שערה, כורכת הכלי בראשה בשערה (שם), אספלנית, תחבושת, טרף יין ושמן, מערב שבת, כך היו רגילין היא רפואה, שמערבין וסורפין בקערה יין ושמן יחד כדרך שסורפין ביצים בקערה (רש"י שבת קל"ג, א), חלוק, כעין כיס דחוק היו עושין ומלבישין את ראש הגיד עד העטרה וקושרין שם כדי שלא יחזור העור לכסות את הגיד (שם), שהקבר, בית הרחם, צריכה אני, לחילול, אין צריכה אני, וחברותיה אומרות לחילול, שהיא צריכה מחללין (שם קכ"ט, א), אמרה אין צריכה אני וכו', היא גירסת הרי"ף והרא"ש, ובגמרא: נסתם הקבר אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת, לא אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת, אין מחללין עליה את השבת, וכן נפסק בש"ע א"ח של ד: משלשה

אחד שכמו הלכות שבת

הוא פתוח

מן ארבעה ימי

כדי הוציא

שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

הוא פתוח

הוא פתוח

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

הוא פתוח

הוא פתוח

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

אם כל יום... ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים... שבת ארבעה ימים...

הוא פתוח... הוא פתוח... הוא פתוח... הוא פתוח...

הוא פתוח... הוא פתוח... הוא פתוח... הוא פתוח...

אור זרוע

לרבנו הגדול

אדר"ת 22/08/2018

רבי יצחק ב"ר משה זיע"א
מוינה

אוצר החכמה

עם

פסקי מהר"ח
לרבי חיים ב"ר יצחק אור זרוע

יוצא לאור מחדש על פי כתבי יד
עם הוספות והשלמות, תיקונים ושינויי נוסחאות
ציונים ומקורות, הערות ומקבילות

מפעל תורת חכמי אשכנז
מכון ירושלים תשי"ע

הלכות יולדת

9

קח

76

[א] מתניי בפרק מפנין [קנה, ב] תנן מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת שאפי' היתה סומא מדליקין לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה, וכמה דאפשר לשנויי שלא תוציא כדרך המוציא משנה.

לו. מילדין את האשה בשבת וקורין לה חכמה ממקום למקום ומחללין עליה את השבת שאפי' היתה סומא מדליקין לה את הנר, ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה, וכמה דאפשר לשנויי שלא תוציא כדרך המוציא משנה.

אלא לסומא מהו דתימא כיון דלא חזיא אסור קמ"ל איתובי מיתבא דעתה סברה אי איכא מידי תזיין חברתאי ועבדן לי. ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה ביד. פירוש [רש"י ד"ה ביד] בכפה ולא בכלי רכמה דאפשר לו לשנויי משנין, ואם אין ספק ביד מביאה לה בשערה. ופסק ר"ח [שם] כרב אשי דאמר מביאה לה בכלי דרך שערה, נועצת כלי של שמן בשערה כדי שלא תהא הוצאה ביד כדרך המוציאין. ומסקנא כמה דאפשר לשנויי משנין¹, ואם צריכה למאכל מביאה לה, עכ"ל.

וזו תשובת ר' יצחק בר אברהם². ועל היולדת בשבת אשר אסור אוהבי לשחוט ותרנגולת בשבת כי אמר מוטב להאכילה נבילה שהוא איסור לאו מלחלל השבת שהוא איסור סקילה³. מתוך לשונו ניכר שביים לידתה דיבר. ונראה בעיני דכיון שהוא בהול וכפשע בינה לבין המות הוי כשאר פקוח נפש ואין מדקדקין ברבר כדאמר פרק בתרא דיומא [פד, ב] דאין עושין דברים הללו אלא בגדולי ישראל והוריו נמי [שם] דהוריו משובה והנשאל הרי זה מגונה שלא דרשה תחילה כרבים, והשואל הרי זה שופך [דמים]. אפי' ביום שיני או ג' ללידתה שוחטין לה אם יש צורך קודם שיאכילה איסור, ואכילת איסור חמורה וראוי למסור עצמו עליה.

ואין מדקדקין ברבר כדאמר פרק בתרא דיומא [פד, ב] דאין עושין דברים הללו אלא בגדולי ישראל ואמרינן נמי [שם] דהוריו משובה ואין צריך ליטול רשות מבית רין. ואמרינן בירושלמי [יומא ה, ה] הנשאל הרי זה מגונה והשואל הרי זה שופך דמים. והא דרייק במנחות [סד, א] בין שני תאנים בשני עוקצים לשלשה בעוקץ אחד, מיירי בחולה שאין זמנו בהול. ועוד נראה לי דאפילו אין זמן בהול כגון ביום שני או ביום שלישי של לידה מותר לשחוט אם יש צורך קודם שיאכילה נבילה, כיון שיש לחוש שמא יודע לה הדבר ותמנע מלאכול ותבא לידי סכנה. ועוד דלהני דהכא תמיהני אם האכלת איסור קודם לענין פקוח נפש מאיסור שבת אע"פ שזה איסור לאו וזה איסור סקילה. דאע"ג דלענין חולה שנינו יומא פג,

אן שמאכילים אותו הקל וטבל ונבילה מאכילין אותו ונבילה, היינו ודאי כשבא לאכול איסור הקל מאכילים אותו, אבל כשיכול לאכול היתר יכול להיות שמוטב שיחללו השבת כיון שניתן לידחות מפני פקוח נפש ויאכילוהו היתר משיאכילוהו איסור אע"פ שהוא איסור לאו¹, כיון שתקנה מגונה היא. והא אין הקב"ה מביא תקלה על ידי צדיקים באכילת איסור [חולין ז, א], ומביא תקלה על ידו באיסור סקילה כדאשכחן ברבי ישמעאל [יב, ב] שקרא והטה, וביהודה בן טבאי [מכות ה, ב] שהרג עד זומם². ואמרינן בירושלמי [שביעית ה, ב] ר' זעירא² הוה מחייט גבי גוי³ [וכו'] א"ל ואי בעית מיקטל קטול דנבילה לא בעינא מיכלא. הרי שאכילה אסורה חמורה להם ביותר וראוי למסור להם בעצמו על כך, אם לא תאמר שבשעת השמך היה, וכל זה⁴ דוחק, ונראה להחיות. והשוחט לחולה בשבת מותר נמי משמע כן שכתבת ולמה⁵ יש לי לדחות. ותצא לרווחות, ויגון ואנחות ינוסו ממך וכל אשר אתך. ושלום, יצחק בר אברהם זצ"ל:

לפ. משעה שהדם שותת ויורד ותשב על המשבר עד כל שלשה ימים ללידתה הוי הקבר פתוח ואפי' אמרה איני צריכה מחללין עליה את השבת, וכגון שחברותיה אומרות שהיא צריכה. משלשה ועד שבעה אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת.

לפ. משעה שהדם שותת ויורד ותשב על המשבר עד כל שלשה ימים ללידתה הוי הקבר פתוח ואפי' אמרה איני צריכה מחללין עליה את השבת, וכגון שחברותיה אומרות שהיא צריכה מחללין עליה את השבת.

לפ. משעה שהדם שותת ויורד ותשב על המשבר עד כל שלשה ימים ללידתה הוי הקבר פתוח ואפי' אמרה איני צריכה מחללין עליה את השבת, וכגון שחברותיה אומרות שהיא צריכה מחללין עליה את השבת.

1 אמר רב אשי, לפנינו ליתא. 2 רבי זעירא, לפנינו בירושלמי: רבי אבא בר זמינא. 3 גר, כן הוא בכל כתיי, ובגרפס: עכו"ם, וכן להלן. 4 וכל זה, בשו"ת בעלי התוספות: זה דוחק. 5 מותר נמי משמע כן שכתבת ולמה, שם: מותר לבריא ולמה. 6 ובין אמרה אינה צריכה, כ"ה בס"א, ולפנינו בגמ': בין לא אמרה צריכה אני. 7 איני צריכה, לפנינו בגמ': לא אמרה צריכה אני. 8 משום דרב יהודה, לפנינו בגמ' ליתא.

וכ"ה בדרכי משה שכתב, טו. ה כ"כ ר"ת בתוס' יב, ב ד"ה רבי נתן לחלק בין איסור אכילה לשאר איסורים. ו כ"כ הראב"ן סי' שע, האשכול סי' לו, הרא"ש פי"ח סי' ה, ובהגהות מרדכי סי' תסג בשם הר"ח. אולם הראב"ה סי' ערה, הסמ"ק סי' רפב, הפרנס סי' רפג, האשכול, הרא"ש, בהגהות מרדכי שם בשם הרא"ש, והאגור סי' תקיא בשם הרמב"ם פסקו כרב הונא דספק נפשות להקל.

א ראה מה שכתב רבינו לעיל סי' לח. ב הובא בתשובות בעלי התוספות סי' לא, ובריקאנטי סי' קה. וכ"ה בשערי תשובות למהר"ם מרוטנבורג סי' מ. ובהגהות מרדכי סי' תסג בשם ה"ר ברוך. ג כ"כ האשכול סי' לו בשם השאלות, והרא"ש יומא פי"ה סי' יד בשם י"א. וכן דעת הרא"ש בשלטי הגבורים נא, ב אות ג. ד כ"כ האשכול שם והרא"ש שם בשם הראב"ד והמהר"ם. והכל בו סי' לא.

השבת שבעה אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת איני צריכה אין מחללין עליה. סתמא עבדינן כמר זוטרא לקולא. אלא¹ עושה לה על ידי ארמאי כרב עולא בריה [דר] עילאי דאמר כל צורכי חולה עושין ע"י ארמאי בשבת וכדרב המנונא דאמר דבר שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה. עד כאן פירוש ר"ח.

74

ואמר **ב** בתרא דיומא [פד, ואפי' איכא גויים וקטנים בפנינו אין אומרים להם לעשות אלא גדולי ישראל עושין כדפי' לעיל, ומיהו כל מה שהישראל יכול לעשות על ידי שינוי ובלא דיחוי ישנה.

ריב"א² כלומר אפילו היכא דאיכא גויים וקטנים מיד בההיא שעתא אין אומרים להם לעשות³, והיינו טעמא דאין אומרים לעשות על ידם כדאיתנהו מיד בההיא שעתא, זימנין דליתנהו מיד ואזי לאהדורי עלייהו ואדהכי והכי יסתכן⁴, להכי עשו היתר גמור לגמרי ומצוה דכל חד וחד יהא זהיר מיד לאצול. וההיא דלעיל דאמרין רכמה דאפשר לשנויי משנינן ומהדרי אהיתרא ואע"ג דאיכא סכנת נפש. י"ל דבמקום שיכול ישראל עצמו ע"י שגוי ואין לו דיחוי (ביה השנויי) [בהשנוי] מוטב ודאי שיעשה בהיתר ואל יעשה באיסור, אבל בעל ידי גויים וקטנים אע"ג דהיכא דליכא דיחוי איכא למיחש דאתי לדי דיחוי כדפרישית⁵.

ב מתני' [קכז, ב] קושרין את הטבור בשבת. פירש"י בתקופת תמוז והותכין את הטבור בשבת. ומרחיצין את הוולד בשבת ומלפפין את התינוק בשבת כעין שעושין בחגורות ובפסיקאות.

[קכט, ב] ת"ר קושרין את הטבור בשבת ר' יוסי אומר אף הותכין. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבון אמר רב הלכה כר' יוסי. שחותכין בשבת טבור תינוק אחד⁶. ירושלמי [יח, ג] ומחללין עליה את השבת. שמואל אמר עושין לה מדורה אפילו בתקופת תמוז⁷. וקושרין את הטבור כהדא אתתא⁸ דבר קפרא נפקא מיילדא בשבת אתת ושאלת לר' אמר לה אזולין ושאלון לחייתא. אמרה ליה ליכא חייתא אמר לה זילי עבידי כמנהגין. אמרה ליה ליכא מנהגא אמר לה זילי חתיך כר' יוסי.

אמר רב נחמן [קכט, ב] אמר רבה בר אבון¹⁰ כל האמור בפרשת תוכחה עושין לה לחיה בשבת ומולדותיך כיום הולדת אותך מיכן שמילדין את האשה¹¹ בשבת לא כרת שרך מיכן שחותכין את הטבור בשבת ובמים לא רחצת מיכן שמרחיצין את הולד בשבת

והחתל¹² לא חתלת מיכן שמלפפין את הולד בשבת. ופירש"י ד"ה מלפפין] לאו היינו אסובי ינוקא דאמרין לעיל בפרק כל הכלים [קכג, א] דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאמר אלא לאפפי בעלמא כמו שעושין בחגורות ובפסיקאות¹:

ג מעשה כאשה אחת שילדה שבעה ימים לפני הפסח והתיר רבינו גרשום להחם חמים לרחיצת גופה של יולדת בליל ראשון של פסח^ט, והביא ראיה מדאמרין נהרדעי [קכט, א] תיה שלשה שבעה שלשים כו' עד שבעה אמרה צריכה אני מחללין עליה את השבת, וזו אמרה צריכה וצריכה אני לפיכך התיר. וה"ר אליעזר אסר, ואמר סברת הלכה זו [אינה] ברחיצה כי לא הותר לחלל שבת אלא ברבר שיש בו פקוח [נפש] ורחיצה אינה פקוח נפש ולא צורך ותיקון עסק פיקוח נפש, ואין משמעות גמרא זו כולה אלא נראה כגון נר ושמן ודומה להן דבריים שצריכים ליולדת לעיין ולהתעסק בפיקוח נפש כדאמר [קכז, ב] מכדי תנא ליה מילדין כו' ומחללין עליה את השבת לאתויי מאי לאו לאתויי הא דת"ד אם היתה צריכה נר חבירתה מדלקת לה ומביאה לה שמן כו'. והאי דקאמרה צריכה אני כגון שאמרה צריכה אני שתראו בי וסמכוני ותנו עיניכם עלי לראות ולעיין כי חולה אני מאוד ועדיין לא נצלתי מחבלי יולדה והיינו פקוח נפש דקאמר, אבל ברחיצה לא מצינו לה צד היתר:

קמ

מעשה ביולדת שחל יום שמיני שלה בצום גדליה, ושאלו לרבינו תם זצ"ל אם יכולה לאכול, והתיר לה לאכול. דאע"ג דצום גדליה רבוי קבלה ורבוי קבלה כדברי תורה, אפילו הכי התיר¹⁰, דאמרין פרק קמא דראש השנה [יח, ב] קרי ליה צום וקרי ליה ששון ושמחה. ואמר רב פפא בזמן שיש שלום יהיה לששון ולשמחה בזמן שיש שמד יש צום בזמן שאין שמד ואין שלום רצו מתעניין רצו אין מתעניין. לכך הוא רשות גם עתה ומשום כך התירו לה לאכול.

וזו תשובת רבינו יצחק בר יהודה זצ"ל שהשיב לר' מנחם בר מכיר זצ"ל¹¹ בן דודו על יום המילה, כך נוהגים במקומינו

9 אחתא, לפנינו בירושלמי: אחתיה. 10 לפנינו בגמ' נוסף: אמר רב. 11 האשה, לפנינו בגמ': הולד. 12 לפנינו בגמ' נוסף: והמלח לא המלחת מכאן שמולחין הולד בשבת והחתל וכו'.

חותכין אלא א"כ הם תאומים אבל לאחד לא. ובכ"י שם, ו כתב שלא נמצא כן מפורש בדברי הרא"ש ועמא דבר לחתוך אפי' באחד. יג כן פסקו הרי"ף נב, א והרא"ש פייח סי' ה וש"ר. יד כ"כ הראב"י שם. אולם הרי"ף מז, ב, הרא"ש פייח סי' ג, והטור סי' של פסקו דגם אסובי ינוקא שרי. טו הובא בביאור הלכה סי' שכח ד"ה כל בשם רבינו. טז כ"כ במחזור ויטרי סי' שלו, בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג) סי' קנח, בהגהות מרדכי מ"ק סי' תתקלד, בהגמ"י הלי' תענית ה, א, ובריקאנטי סי' קפג בשם ר"ח. יז הובא בפרדס סי' רפב. בליקוטי הפרדס כה. ב. במחזור ויטרי סי' תגג.

ז נראה שחסר כאן, ובר"ה שלפנינו איתא שלשים אפילו אמרה צריכה אני אין מחללין עליה את השבת אלא עושין לה ע"י ארמאי וכו'. ח הובא לעיל סי' לח. ט אולם הראב"י סי' תקלא וסי' אלף פג כתב שאם הגוי מוזמן מיד עדיף שיעשה ע"י הגוי וכן פסק הדרכי משה שכה, טו. י והתוס' ביומא פד, ב ד"ה אלא, כתבו הטעם שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויכוא לידי סכנה. יא ע"י מה שצויין לעיל סי' לח הערה שכד. יב כן פסקו הרוקח סי' קז, הראב"י סי' רעז, הסמ"ק סי' רפב, הפרנס סי' רפד, והטור סי' של. אולם בשם הרא"ש כתבו הטור והאגור סי' תקיב שאין

אורה חיים למעלה למשכיל • אורה צדקה חיים

ספר

ישועות יעקב

חיבור יקר על שלחן ערוך

אורה חיים

חלק ראשון

אשר חיבר מרן הגאון אמיתי רבן של כל בני הגולה נור החכמים הדרת נאונים יחיד בדורו אין על עפר משלו **יעקב משלם** וצוקללהיה • בהרב הגאון החסיד האמיתי המקובל אלהי המפורסם בכל קצוי ארץ המנוח מיה **מרדכי זאב** וצוקללהיה אביד דקיק לבוב והגליל •

הספר היקר הלו נדפס זה זמן כבר בשנת תקס"ט וכעת יצאו כה"ד כולם נורבגו והראשונים 100 חמו ורבים מתארים לתורתו החביבה והנכה . עתה העיר די את רוח נבדו הרב הגאון הגדול בקי בכל הדרי תורה . נ"י מיה מיה **צבי הירש אורינשטיין** נ"י , להביאם שנית לכה"ד ובער מך שכלו את כל חקשונים שנמלו ברומם הראשון והראה את המ"ס ששים והיהושלמי , והספיק נוסף משלו כמה **שירת חידושים יקרים** : חנות המתבר הקדוש עמור לו שלא תמוש התורה ממי דעו ומפי דעו ויעו עד עולם אמן סלה

עה"ק ירושלים תובב"א

אורה ישרים סלולה לפרש גדול •

אורה

צדקים

כאור

נוגה

לדארי

כאור

חיים

אורה

אורה

אורה

אורה

אורה

אורה

אורה

ספר

חמד משה

על

שו"ע

אורה חיים

אוצר החכמה

REPRINT

כולל חיבור מיוחד על הלכות פסח והלכות יו"ט

הכינו וגם הקרו

הגאון מה"ר גדליה משה בן מה"ר צבי הירש הלוי זצוק"ל

אב"ד דק"ק יאנאווא הסמוך לבריסק

ואח"כ אב"ד דק"ק לאשיץ במדינת מעהרין

נז"נ להגאון מה"ר יונה נחום אחי הגאון בעל הש"ך

וחתנו של הגאון הגדול מה"ר שמואל קאידינבר בעהמ"ח ברכת הזבח

מובא לרוב בספרי גדולי האחרונים - פרי מגדים, מחצית השקל, יד אפרים, לבושי שרד ומשנה ברורה

נדפס בחיי המחבר בק"ק פיורדא שנת תקכ"ט לפ"ק

וכעת יוצא לאור בעזהשי"ת מחדש ברוב פאר והדר ע"י י. שרייבער

והנה ותוקן ונערך בתוספות אלפי מראי מקומות וציונים ע"י

חנני' דוב גליק, ראש מכון גבעות עולם

בחודש סיון שנת תש"ע לפ"ק

סימן שבת

14

וכו'. וכי הכ"מ שכ"כ נמי הרשב"א והר"ן, ועיין בצ"י שהאריך צביאור דבר זה ויש נ"מ לדינא.

א (ה) במ"ז סק"ז ואני עמדתו משתומם וכו'. צחנס עשה הרב מזה תמי גדולה כל כך, דהרא"ש נסתפק בחולי של כל הגוף, וההיא דאמימר אפשר לומר דלא היה כי אם מקצת חולי ומשום דהוה שבות דשבות להכי מותר כמ"ש המ"א סק"יג. והא דמדמי לה לההיא דמפנין לחולה שאין בו סכנה, היינו דכמו דהתם מותר שבות גמור במלאכה דאורייתא, ה"כ מותר בשבות דשבות ואפילו במקצת חולי והא כדאיתא והא כדאיתא. או אפשר לומר דחולי כל הגוף הי' ואפ"ה הקשו לו דשבות שיש בו מעשה אינו מותר בחולי שאין בו סכנה.

והג"ח מלתא דמיצעי' לי' להרא"ש פשיטא ליה להרב המגיד לשיטת הרמב"ם דמותר, דהא דאמרינן פרק מפנין כל זורכי חולי וכו' היינו בחולי של כל הגוף כמ"ש רמ"א בזה"ה, ומותר אפילו שיש בו מעשה ע"י ישראל, ובחולי אבר אחד ואין בו סכנה מותר ע"י נכרי, ובדבר רפואה שאין בו משום מלאכה ואין בו גזירת שחיטת סממנים אפילו ע"י ישראל, וזהו שכ' לפיכך וכו' ומיירי שלא נחלה כל הגוף ע"ש. והה"ל דלא כ' הרמב"ם סכנת אבר אחד משום דודאי נחלה ממנו כל הגוף, צפרט בחולי עין דקאמר בגמ' דסכנת עין סכנת כל הגוף הוא. ומעתה לק"מ מה שהקשה הרב בצ"י ובכ"מ. ומ"ש הרב המגיד שאין בו קאי על האבר כמ"ש מ"א סק"יב, גם מ"ש הרב"י דלפ"ד העלאת אונים וכו' נחלה כל גופו מיירי, זה אינו דלאו בהכי מיירי כמ"ש. ולק"מ נמי מה שהקשה הט"ז סק"א.

והצורך למד ציונות דברי הרמב"ם דמתחילה כ' היתיר לחולה שאין בו סכנה ע"י נכרי ואפילו במלאכה גמורה, ומיירי בחולי של כל הגוף ואין בו אפילו סכנת אבר, וסמך לי' היתירא לנחול את העין ע"י נכרי אף שאין בו סכנת עין, ובההיא דאמימר משום דהני תרווייהו ע"י נכרי הוא דאית להו היתיר ולא ע"י ישראל, וטעם היתיר בזה דהוה שבות דשבות כמס"ל, ואח"כ כ' היתיר ע"י ישראל בשבות, וגם זה לא הי' רחוק מהמכוון דדברי הרמב"ם אלא משום הא דכתב הרמב"ם בפכ"א [ה"ל ל"א] דבאלו אין בהם משום גזירת שחיטת סממנים, עיין בצ"י. וכן משמע פשטא דההיא דאמימר דהיה רק סוף אוכלא או פליתי עינא, דבהכי מיירי התם קודם לזה ע"ש צ"נה דף כ"ב ע"א. והא דמציא ע"ז ה"ה דמפנין כבר כ' לעיל דלק"מ.

(א) במ"ז סק"א ו"י צ"ע וכו'. ע"ש שהרבה להשיב מאי דאמרינן מסייע אין בו ממש, פרק המלניע [שבת] דף ז"ג [ע"א] וצ"ה דף כ"ב [ע"א] מ"ש מניקף דאמרינן במכות דף כ' דהניקף לקי במסייע, ומתוך כך ירד לחלק בין מתחיל המלאכה שאז יש בו ממש במסייע ע"ש. וזה החילוק לא נראה ולא נשמע בשום פוסק ראשון או אחרון דאם המסייע מתחיל במלאכה שיהי' חייב, וסתמו ואמרו מסייע אין בו ממש. לכן נראה דקושיא שהקשה אפילו במסייע לא הוה לחילוק זה ואין זה ממש כלל, ומעיקרא לק"מ דבהקפה יש לאו מן התורה לניקף כמו למקיף, אלא דאפ"ה לא לקי האיל והוא לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו כמבואר שם בגמרא, להכי אם הוא מסייע כגון שנטה ראשו וכו"ג כמ"ש המחבר צ"ד סימן קפ"א [ס"ד], והוא מה שמפרש שמומין השערות זה נחשב למעשה כל דהו, וא"כ כיון שעבר על הלאו ועשה מעשה חייב דמעשה כל דהו הוה לאו שיש בו מעשה, וכעין דאמרינן בעלמא עקימת שפתיו או הקשת זרועותיו הוה מעשה, משא"כ הכא במלאכת שבת דהתורה אמרה לא תעשה מלאכה, וזה שמסייע איהו גופי' לא עשה מלאכה כלל א"כ אמאי ליחייב, וכו' צביאור הדברים ואין לנו זריכים לחלק בזה שחילק הט"ז.

(ב) במ"א סק"ד אע"פ וכו'. לא הבנתי דבריו אלו מאי אע"פ דקאמר. גם א"ל דט"ס הוא וכו' היינו שיש וכו', דבמ"מ וכו' לא משמע כן, ואדרבא מלשון זה משמע אף שאין בו סכנה צמניעת הדבר ההוא עושין מדקאמר סתם כל שרגילין וכו', ואפשר ל"ל ואע"פ שאין בו סכנה וכו' וכו' ע"ב.

א (ג) במ"ז סק"ה דיעה זו וכו' לא קאי אלא על מה שכ' רמ"א ואם אפשר לעשות ע"י נכרי וכו'. אבל הא דכ' ע"י שינוי זה כ' הרב המגיד צפ"ב מה"ל שבת [ה"י] בשם הרמב"ן, ולמד כן מהא דאמרינן כן גבי חי' צפרק מפנין [שבת] דף קכ"ח ע"ב ע"ש, ועיין בצ"י מ"ש צענין זה. ומה שדקדק הרב"י בדברי הרמב"ם שכ' גדולי ישראל ותכמייהם דצבייתא לא מיעטו רק נשים ועבדים וקטנים, ולכן פי' מה שפי' בדברי הרמב"ם כמ"ש הט"ז בשמו ע"ש. אכן הרמב"ם כ' צפי' המשנה דסוף מפנין [קכ"ח ע"ב] לא ע"י קטנים וכו' ולא ע"י עמי הארץ ע"ש. ל

(ד) במ"א סק"ט דשבת דותרה וכו' ומו לא ידענא למה כ"כ בפשיטות הרי הרמב"ם כ' ריש פ"ב שבת דחוי' היא

צב. עי' בפרמ"ג ובמחצה"ש מש"כ בזה.

15

ע"ש. וכי הרב המגיד הרמב"ם לא כ' זה שלא הוצרך כיון
 ללא התיר אלא במעצור ממילא נשמע שהעמילה והפתיחה
 אסורים עכ"ל. ומ"מ קשה דעכ"פ משמע בגמ' דאפילו להניח
 מותר, ולהכי כבר מר עוקבא דאפילו עמילה ופתיחה מותר,
 ולמה כ' הרמב"ם מעצור דוקא הו"ל לכתוב מניח או נותן
 כלשון הגמ' ולכתוב דעמילה ופתיחה אסורים, ואין לו מדרכו
 לשנות לשון הש"ס צפרט צדינים מתחלפים לפי הנראה.

וב"ל דס"ל מדאמר שמואל ונותן ולא אמר ומניח, ש"מ דרך
 העברה קאמר, והא דבר ליוואי ודמר עוקבא לאו
 קילורין היו אלא שנתן יין ע"ג עיניו, וזה מיירי החס קודם
 לזה, אבל בקילורין לא שייך לומר עמיץ ופתח כיון דמעצור
 בעלמא הוא. וכן ז"ל לפי דברי הטור דמתיר אף להניח וכמ"ס
 בהדיא סי' רנ"ב, וכיון שמוניחן על גבי עין לא שייך כלל לחלק
 בין עמיץ ופתח, דמי יראה מה שיעשה תחת הקילור, ועמילה
 ופתיחה לא אסור רק משום מראית עין שיראה הרואה
 דלרפואה עביד דמוכחי מלתא, ע"ש בסוגיא. והרב המחבר
 הסכים לדברי הרא"ש והר"ן והטור, גם העתיק כלשון הטור
 וכי והוא דלא עמיץ ופתח, וזה מן התימא לפענ"ד ולכן ז"ע
 צבל זה.

(ז) בש"ע סב"ג אב"א אב"א דהו"ו. גם הטור כ"כ עיין
 צ"ג, אבל הרמב"ם פכ"א [מהל' שנת הכ"ו] כ' ואם הי'
 עתיק אסור מפני שהוא כרטי' עכ"ל. ונראה מדבריו דעתיקי
 צבל ענין אסור דנראין כאלו הם רטי', וה"ל דכוונתו דמרפאין
 כמו רטי', דא"כ הו"ל לכתוב דמרפאין, אלא ודאי צבל ענין
 אסור, והרצ"י לא הביאו כלל וז"ע למה.

(ח) ב"מ"ו סק"ו ו"ב"ד דקמ"ד וכו'. במחילה מכ"ת לא
 דק צוה, שהרי צמי' ש"א סכ"צ כ' צפשיטות וקושרו
 ומתירו, והוא מהתוספתא [פ"ו ה"ג], הביאה הרי"ף [ל' ע"ב
 דפי הרי"ף] והרא"ש פרק צמה אשה רמז י"ח, והנה הגירסא
 בתוספתא היא מחזירין אותה עם האגד, כן הוא בר"י
 וברא"ש, ולפ"ז י"ל דהא קמ"ל שלא יקחנה ציד ויתורנה,
 ואפילו נפלה ע"ג כלי דמותר להחזיר רטי', אבל אספלינית ציד
 לא דבקל יוכל לבא לידי מירוח. ואף שהר"ן [שם] פ"י מטעמית
 של בגד שמושחין אותה במשיחה, אפשר דכל המטעמית כולה
 משוחת, וא"כ יוכל לבא לידי מירוח דא"כ מה צין זה לרטי',
 והרי בתוספתא קמני אח"כ דין רטי', וכן הוא לשון אספלינית
 צפרק ר' אליעזר דמילה [שנת דף קל"ג ע"א] היינו גוף
 הרפואת, וכמ"ס נמי התם אספלינית דכולהו וכו' וכן פרש"י
 תחבוסת. ולפ"ז אין לנו צריכים להא דפי הרצ"י דמיירי
 ברכה וליכא למיחש למירוח, ולהכי אפילו צנפלה ע"ג קרקע
 מותר להחזיר. וכל זה ע"פ החילוק שחילקו הרא"ש והר"ן
 והטור בקילורין הנ"ל, אכן לא משמע כן מסתימת הרי"ף
 והרא"ש שהביאו להתוספתא אלא נראה כמ"ס. אבל כל זה

ואין להשיב ע"ז הרי המחבר הביא יש אסורין צמימן ש"ו
 ק"ה, והוא דעת התוס' כמ"ס הטור, ודיעה ראשונה
 הוא דעת הרמב"ם, הביאו הטור ג"כ ע"ש פ"ו מהל' שנת
 וה"טן שהרמב"ם כ' מקצת חולי או לצורך מלוא, והטור
 העתיק רק צדד מלוא, וע"ז כ' שלהתוס' אינו כן. ונראה
 דכיוונה השמיט למ"ס הרמב"ם מקצת חולי, שזה כ"ע
 מודים מדאמימר, והחילוק מוצן שטעם החולקים על הרמב"ם
 שם משום דקוצרים דלמד כן מצורכי מילה, ושאיני התם דנתנה
 שנת לדחות אצלה ע"ש צ"ג, וא"כ בחולה נמי נתנה שנת
 לדחות אצלו, ע"ש כ' זה צדד.

(ו) במ"א סב"א ודוקא ברכה וכו' עיין צ"ג דכן חילקו
 הרא"ש צפ"ק רמז ל"ג והר"ן שם צפ"ק גבי ומניחין
 קילור על גבי עין שדף י"ח ע"א. ו"ל הטור שורה אדם
 וכו' כרוחץ ולא תיישין וכו', עיין צ"ע. ולי דברי רבינו ז"ע
 דחילופי גירסאות אינו רואה כאן, שהחילוק בין עצה לרכה שכי'
 הרא"ש הוא ע"פ קושיית התוס' שם דף י"ח ד"ה ומתפרסא,
 דהתם דוקא קאמר ומניחתו צ"ע, וצפרק שמונה שרליס דף
 ק"א ע"ב אמרינן שורין וכו' ומניח תחת העין בשבת, וע"פ
 זה תירצו דצפ"ק מיירי במניח ע"ג העין ולרפואה ולהכי
 בשבת אסור, והתם צפרק שמונה שרליס מיירי תחת העין
 ולצרי לכך מותר אף בשבת כמ"ס מ"א סק"ב. וגירסת
 הרא"ש והר"ן צפרק שמונה שרליס שם נמי ע"ג העין, אלא
 שהעתיק שניהם ומניחין ע"ש ברא"ש, והן הם דברי הר"ן
 ממש אות צאות. ולפ"ד ע"כ איסור שרי' בשבת איסור צפ"ע
 הוא, דאי להיכירא כיון שהוא לולל כבר כ' שאין זהם משום
 מירוח, וליכא למיגזר נמי משום שחיקת סממנים ע"ש ברא"ש.

והטור כ' הטעם ששורין צ"ע דוקא משום היכירא, וזה
 הטעם פרש"י שם פרק שמונה שרליס. אבל רש"י
 פ"י כן לפי הגירסא שבגמ' שם ונותן ע"ג עיניו בשבת, ומשמע
 שאינו מניחן שם להיותם מונחים איזה זמן אלא דרך העברה
 בעלמא, ואין חילוק בין עצה לרכה. אלא שהחילוק הוא דהתם
 מיירי דמניחן ע"ג העין ואיכא למיגזר משום כל אלו, והכא
 אינו אלא העברה בעלמא ומ"מ איכא למיגזר משום שחיקת
 סממנים, ועבדו היכירא צוה שישרה דוקא מע"ש, וכ"כ
 הרמב"ם פכ"א [מהל' שנת הכ"ה] קילורין וכו' ומעצורין ע"ג
 עיניו. וא"כ החילוק מוצן בין הכא להתם, דהתם יש לחוש
 שמא ימרח אם ייחן בשבת, והכא אינו מניחן רק מעצורין,
 ומשום שחיקת סממנים דאפ"ה יש לחוש לזה יש היכיר צמה
 ששורין דוקא צ"ע, אבל לפי מה שחילק רבינו צ"ג רנ"ב
 בין עצה לרכה לא הוצרך לזה הטעם.

ועל המחבר יש לתמוה שכי' והוא דלא עמיץ ופתח. וזה לא
 כ' הרמב"ם ולא הטור, ובגמ' פרק שמונה שרליס צמר
 הא דאמר שמואל שורה אדם וכו' א"י צריכוואי הוה קאי וכו'

ס פ ד

ע מ ק ב ר כ ה

על עניני ברכות ותפלות ומוצות השייכות להו
וגם על מוצות זמניות

כ ו ל ל

חידושים וחידושי דינים ביאורים והערות בענינים אלו

אשר חנני ד' בשבתי פה בארץ הקודש

בעיר פתח תקוה ת"ו

ארי' ב"ד זאב פומרנצ'יק

יום הכפורים

[א]

וסיכת מקצת הגוף מטעם חצי שיעור אסור מן התורה.

ולענ"ד הדבר פשוט, דחצי שיעור אסור לא נאמר אלא במקום דבעינן שיעורין, אבל הכא גבי רחיצה וסיכה הא דבעינן כל הגוף אין זה מטעם דינא דשיעור כלל, אלא דאינו דומה הנאה הבאה מרחיצת מקצת הגוף להנאה הבאה מרחיצת וסיכת כל הגוף, ומה שאסרה התורה אינה אלא אותה הנאה הבאה מרחיצת וסיכת כל הגוף, אבל הנאה הבאה מרחיצת וסיכת מקצת הגוף לא אסרה התורה כלל, ומוחרת לגמרי, כיון שאינה אותה הנאה שאסרה התורה.

יומא ד' ע"ג: יוהכ"פ אסור באכילה ושתי' וברחיצה וכו' והמלך והכלה ירחצו את פניהם. וכתבו אחריו: לכאורה משמע שכל אלו הענויים חוץ מאכילה ושתי' מדרבנן מדשרינן למלך וכלה לרחוץ ושיש חטטין בראשו סך כדרכו מיהו כל הגי איכא לדחויי דאין אסור מן התורה אלא רחיצת כל גופו וסיכת כל גופו והלכך מדרבנן לא גזור בהני.

וראייתי להגדול ממינסק בהגהותיו למשניות כאן שהקשה, דנהי דאין אסור מן התורה אלא רחיצת וסיכת כל הגוף, מ"מ למה לא יהא אסור רחיצת

[ב]

שתי' אין שתי' פחות מרביעית. הרי להדיא, דבאיסור יוה"כ לא בעינן כלל מעשה שתי' ואכילה, משום דלא כתיב בי' אכילה ושתי', אלא לשון עינוי. ומה"ט כתב השאג"א, דגם אם אכל שלא כדרך אכילה ג"כ חייב ביוה"כ, דלא כתיב בי' אכילה.

ומה שהביא ראי' מהא דבעינן צירוף בכדי אכילת פרס, אין זה מטעם מעשה אכילה, אלא מטעם יחובי דעתא. דכך שיערו חכמים, דביותר מכדי אכילת פרס לא מיתבא דעת', אף שיש בו מילוי מעיים, אבל אין זה מטעם דין שיעור צירוף אכילה הנאמר בכל התורה כולה. כן איתא להדיא בגמרא ד' פ': מתקיף לה רבא כוית בכדי אכילת פרס וכותבת בכדי אכילת פרס א"ל אביי קים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעת' בטפי מהכי לא מיתבא דעת'.

שם: האוכל ככותבת הגסה והשותה מלא לוגמיו חייב. המנ"ח במצוה ש"ג כתב, דאם כרך האוכלין בסיב ואכלן ביוה"כ, דפטור, אף דעיקר האיסור ביוה"כ תלוי ביתובי דעתא, כדכתיב: אשר לא תעונה, וליתובי דעתא סגי בהנאת ומילוי המעיים גרידא, מ"מ בעינן נמי מעשה אכילה, והיינו הנאת הגרון. וראייתו, מהא דבעינן גם גבי יוה"כ אכילה בכדי אכילת פרס, שזהו שיעור צירוף במעשה אכילה, והיינו הנאת הגרון. דאי לא בעינן רק מילוי המעיים גרידא, א"כ אפי' אכל השיעור ביותר מכדי אכילת פרס ג"כ יתחייב, כיון דבמעיים הם שיעור שלם.

ולענ"ד אינו נראה כן. דהרי בהדיא תנו, דהשותה מלא לוגמיו חייב, והוא פחות מרביעית, כדאיתא בגמ' שם ד' פ', אף דבכל מקום דבעינן מעשה

[ג]

ולענין טומאה הרי קיימ"ל דכל כמה שיכולין לעשות בטהרה ובכהנים טהורים מהדרינן עליהם ולא תעשה בטומאה, וא"כ כמו"כ כאן לענין פקנ"פ, כל כמה שיכולין לעשות בהיתר ע"י קטנים לא תדחה שבת לעשות בגדולים, וא"כ כיון שעפ"י דין תורה אם מזומנים קטנים לעשות אסור לעשות בגדולים איך מתירין לעשות בגדולים השתא משום חשש פעם אחרת, שמא לא יהיו הקטנים מזומנים ואתי לאהדורי בתרייהו, הרי משום אוחו החשש פקנ"פ של פעם אחרת אין כאן השתא המתיר של הפקנ"פ ההוא, שהרי עדיין לא בא לידי המקרה, ומשום הפקנ"פ דהשתא הרי אפשר בקטנים, ואיך מתירין בגדולים.

יומא ד' פ"ד: תניא מחמין תמין לחולה בשבת וכו' מפני שספק נפשות דוחה את השבת ואין עושים דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י קטנים אלא ע"י גדולי ישראל. וכתב הרא"ש: ואפי' יש שם קטנים לעשותם מיד חיישינן זימנין דליתנהו ואתי לאהדורי בתרייהו.

לכאורה זה נראה אם נימא כדעת רבינו מאיר, הובא ברא"ש, דסבר דפקוח נפש הותרה בשבת, וע"כ מותר לעשות בגדולים אפי' אם מזומנים קטנים לעשות. אבל להסוברים דפקוח נפש לא הותרה בשבת, אלא דחוייה, וכמו טומאה שדחוייה בצבור ולא הותרה,

של פקנ"פ כלל. ובדעת הרמב"ם שאינו מצריך לשנות צ"ל, שהוא מטעם חשש שלא יבוא לידי איחור בצורכי החולה אם יצטרך לשנות. ובלא"ה ע"כ צ"ל כן בדעת הרמב"ם, דהרי כתב להדיא שם דסכנת נפשות דחוויה אצלה השבת ולא הותרה, וא"כ ודאי דאם אפשר לעשות בהיתר ע"י שינוי מצריך לשנות. וע"כ דסבר הרמב"ם דאי אפשר לשנות משום חשש איחור בצורכיו של החולה.

בדבר מה שנשאל הראב"ד, בחולה מסוכן אם צריך לבשר ואין שחוט אלא נבילה, אינו מהם עדיף, אם לשחוט לו בשבת או להאכילו הנבילה המוכנת לפניו, וכתב ע"ז הרא"ש וז"ל: ורבינו מאיר השיב בתשובה ע"ז והביא דמיון מאוכל נפש ביו"ט דשוחטין ביו"ט דאיכא עשה ול"ת באיסור מלאכה ומאכל נבילה דאין בה אלא לאו או לומר לנכרי לנחור עופות דליכא אלא איסור דרבנן אלא כיון דהתורה התירה אוכל נפש ביו"ט הוה לדידן כל אוכל נפש ביו"ט כמו בחול וה"ב כיון שהתורה התירה פקנ"פ הוי כאילו עשאה בחול והיכא דאיכא תרי איסורי מאכילין אותו הקל ושחוטתה המאכל מותר אבל הנבילד המאכל עצמו אסור. עכ"ל. הנה, אף דפקנ"פ הותרה בשבת, ע"כ לאו דוקא איסור שבת הותר אצלה, אלא גם כל האיסורים הותרו אצל פקנ"פ, וא"כ מאי חזית דאמרת דשבת הותרה אצלו והוי כעושה בחול, הרי גם איסור נבילה הותר אצלו והוי כהיתר גמור, וא"כ נימא דמאכילין אותו הקל, דהיינו הנבילה, ולא איסור שבת, — צ"ל דההיתר של פקנ"פ לכתחילה זל על מה שהוא צורך להחולה, ואצלו הרי הצורך לשחוט ולא לנבילה, דמאכילין אותו הקל הקל, ואף שכדי להמציא לו שחוטת צריך לחלל שבת, שהוא איסור יותר חמור, זהו רק אצלינו, אבל אצל החולה עצמו הוי השחוטת אכילתו היתר גמור, משא"כ נבילה, וכיון שצרכו של החולה הוא לשחוטת ממילא חל ע"ז ההיתר של פקנ"פ, ושוב הוי כהיתר גמור וכאילו עושה בחול.

ונראה, הא דצריך לחזור אחר כהנים טהורים כדי שיעשה בטהרה, אין זה אלא לכתחילה, למצוה, כדמשמע לשון הגמ': „מהדרינן אכהנים טהורים". אבל ודאי דגם במקום כהנים טהורים אם הקריבו כהנים טמאים דהקרבו כשר, דטומאה דחוויה בצבור אף במקום שאפשר לעשות בטהרה. ולפ"ז, גם לענין פקנ"פ, אף דאפשר בקטנים, מותר לעשות בגדולים, ורק לכתחילה מצוה לעשות בהיתר ע"י קטנים אם אפשר. וע"כ שפיר כתב הרא"ש, דמשום חשש פעם אחרת, שלא יבוא הדבר לידי התרשלות בפקנ"פ, אין כאן מצוה לעשות בקטנים. אך דעת הרי"א והאו"ז דלא כהרא"ש, וסברי דבאמת אם מזומנים קטנים לעשות אין לעשות בגדולים. עיין בפוסקים בזה.

דעת הרמב"ן בת"ה, דאף דפקנ"פ דוחה שבת, אם אפשר לעשות המלאכה בשינוי שלא יתחלל בה שבת מדאורייתא, משנין ואין מחללין שבת, והוא שלא יתאחר צרכו של חולה כלל. בשינוי זה. והרמב"ם בפ"ב מה' שבת הי"א חולק ע"ז ודעתו שאין צריך לשנות. עיין במ"מ שם. ולכאורה תליא זה בפלוגתת הראשונים אם פקנ"פ דחוויה בשבת או הותרה. דאם דחוויה, כל כמה שאפשר לעשות בהיתר שלא תדחה שבת, מהדרינן לעשות בהיתר ע"י שינוי; משא"כ אם הותרה לגמרי לא צריך לשנות. אמנם אחר העיון נראה, דאפי' אם פקנ"פ הותרה לגמרי בשבת, מ"מ אין ההיתר אלא דוקא על מה שהוא צורך להחולה; משא"כ כל מלאכה שאינו צורך להחולה אין ע"ז שום היתר של פקנ"פ בשבת. וא"כ, כל מלאכה שאפשר לעשותה בשינוי, נמצא כעושה אותה כדרכה אינה מצרכי החולה כלל, שהרי סגי לו במלאכה בשינוי. ונמצא שעל אותה המלאכה כדרכו אין עלה ההיתר של פקנ"פ, כיון שאינו צריך למלאכה כדרכו. ומפני זה אמרינן שמאכילין אותו הקל הקל, אף שפקנ"פ הותרה, משום דבמקום שיש קל אין החמור מצרכי החולה ואין עליו ההיתר

[ד]

משום דאיסור שחיטה בשבת אף שהוא חמור בסקילה מ"מ הרי אינו עובר עליו אלא פעם אחת, משא"כ באכילת נבילה הרי הוא עובר על כל כזית וכזית, ואיסור לאו הרבה פעמים הוא יותר חמור מאיסור חמור פעם אחת. ולפ"ז ה"י נראה לכאורה לומר, דלהסוברים שלוקין על איסורי הנאה לא צריך כזית, אלא לוקין על כל כל-שהוא וכל-שהוא. דרק באכילה מצינו שיעור כזית, דאין אכילה פחותה מכזית, משא"כ באיסור הנאה לא מצינו שום שיעור. וא"כ לפ"ז נמצא, דאיסור ערלה, אף שאינו אלא לאו גרידא, הוא יותר

יומא ד' פ"ג: ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל ונבילה מאכילין אותו נבילה טהל ושביעית שביעית וכו'. וכן תניא בירושלמי כאן בהל"ה, ומיבעיא בירושלמי: חלה וערלה צריכה, ופי' הקה"ע, דמיבעיא איזה מהן נותנין לו דערלה אסור בהנאה וחלה עון מיתה. לכאורה קשה, דמה מיבעיא ל"י, דודאי עון מיתה יותר חמור מלאו גרידא, אף שהלאו הוי גם על ההנאה.

וה"י אפשר לומר, עפ"מ שכתב כאן הר"ן, דאיסור נבילה הוא יותר חמור מאיסור שחיטה בשבת,

במהשי"ת

עזרנו מעם ה' עושה שמים וארץ

שו"ת

נשמת שבת

זכרון משה

חלק ה'

שאל בירורי הלכות בהלכות שבת המצויים

(השייכים לשו"ע סי' שב"ה - ש"ל)

כל אלה חוברו יחדיו בעזרת ד' יתברך ויתעלה

ע"י הצעיר באלפי

ישראל דוד הארפענעם

רב דביהמ"ד "ישראל והזמנים"
ומו"צ בבית הוראה שע"י התאחדות הרבנים
מח"ס ישראל והזמנים ג"ח, שו"ת ויברך דוד ב"ח
ספר חינוך ישראל, ס' נשמת ישראל
שו"ת מקדש ישראל, וש"ס

מהדורא שלישית - תשנ"ט לפ"ק

וכן ראיתי משם חכ"א בח"ח (סי' ט"ו פ"ב אות י"ד) שיעשוהו ע"י ישראל על פי הגמ' (ע"ז דף כ"ז) דאין מתרפאין ריפוי נפשות מרופא עכו"ם, מיהו הלא מבואר בשו"ע יו"ד (סי' קנ"ה ס"א) דברופא מומחה לרבים לא שייך איסור הנ"ל, ועוד מאחר שעושין הטיפול בבית חולים תחת עין פקיחא של שאר רופאים (ואחיות המשמשמין בהבית חולים) לא שייך חשש זה.

מיהו אם הרופא הישראל הוא מחלל שבת יש לבחור בהעכו"ם מטעם שבודאי הרופא יהלל שבת גם בדברים צדדיים שאינו שייך כלל לרפואת החולה, ונמצא שהמביאו לידי כך הוא בפלל ולפני עור לא תתן מכשול.

פימן רכ"ג

7 שאלה - כשעושין מלאכה לחולה שיש בו סכנה אי צריכין לעשות כל הדברים בשינוי.

תשובה - יש להשתדל לשנות בכל מה שאפשר (בחולי הממתין או באופן שעי"כ לא יתאחר הטיפול של הפקד"ן), הנה הרמ"א (בסעיף י"ב) סתם דצריך לשנות (כשנעשה בשינוי בלי דיחוי ואיחור), ובנפשות י"ל דבזה כו"ע (פי' אף הסוברים שלא לעשות עניני פקד"ן ע"י עכו"ם) מודה לחיוב, אמנם מד' המג"א בסי' של"א (סק"ג) נראה דזה נמי תלוי במחלוקת הגמ' (לענין עכו"ם) שכ' שם אהא דמבואר בשו"ע שם שאצל יולדות יש לשנות כל מה דאפשר וכו' והנה אף למ"ד בסי' שכ"ח סי"ב דבחולה אד"צ לשנות (דיוולדות שאני שאין צ' מגלף מתה מתמת לידה וכו'), יוצא דלחסוברים שאין לעשות עניני פקד"ן ע"י עכו"ם ה"ה לצדן לשנות, ובאמת שנחלקו בזה הראשונים דהרמב"ן ובס' גו"ז (ח"ב סי' ק"ח אות א') כתבו

בימות החול אבל לא לחלל עליו השבת בעד זה, עו"ל דכותה שרע הר"ל שאף שכבר יש שם רופא אחד ישתדל גם שני עמו לסייעהו ברפואתו (וסובים השנים מן האחד), אבל בטיפול שרק רופא אחד יכול לעשות להחולה לא אמרינן לדחות את העכ"ם כדי שהישראל ירפאהו (מטעם הנ"ל דלאו מכל אדם זוכה להרפאה) דאדרבה אמרינן להיפך מאן יימר דיתרפא מהישראל אולי יתרפא מהעכו"ם דוק, מיהו כבר כתבנו מטעם אחר יש להשתדל לעשותו ע"י ישראל, וש"ר מובא משו"ת אג"מ (גרי"ח ח"ד סי' ע"ט) שכ' בפשטות שרופא ישראל שבא אצלו חולה ישראל מסוכן אף דאיכא רופאי עכו"ם יחלל שבת עבורו מטעם דלאו מכל אדם זוכה להרפא [אלא שלכתחלה יסגור משרדו בשבת (אף כשהמחבר שמא יבואו אצלו חולי ישראל) שלא ימצאוהו פניקל] עיי"ש, וצ"ע.

ובעיקר הדין הנ"ל המצוה להרפא ולהשתדל בהפואת החולה אף כשיש פקד"ן רופא אחר העוסק בהפואתו משום הלאו מכל אדם זוכה להתרפאה שכתבנו הלכאורה קשה האהרבה מאן יימר שיתרפא ממנו היקלמא יתרפא מהאחר מצאתי בשו"ת חלקת יעקב (ח"ב סי' ל"ט) שכ' על מה דקי"ל דמותר להתרפאות ממתר הנאזה אף כשיש רופא אחר בעיר מטעם דלאו מכל אדם זוכה להתרפאות (ע' יהושלמי ס"ד דנדרים מובא פ"ו דף מ"א) דלפאזרה קשה אדרבה נמצא שאולי יתרפא רק מרופא האחר, וכ' דהפזונה כשלבד מוטק להתרפאות מרופא זה דייקא יעריש, אבל בלג"ה לא שייך ספרא ההוא, גם רגזתי לג' מהמורים המפורסמים בירושלים שהעלה הרופא הדר במקום שנמצאים עתה רופאים ופרוור שהחולה יכול להשיג רופא אחר שיטפל במחלתו דבפ"ג רצני הרופא לטרם שלא לקבל חולה בשעה שהוא עסוק במלאכתו או בשעות מנוחתו, ולא מהייבין ליה מטעם דלאו מכל אדם זוכה להחולה להתרפאות (שבילי הרפואה הופרת ט"ו).

שיש
מילה
תקופה
הרבה
שבת
הוא
מחלל
שבת
יש
לבחור
בהעכו"ם
מטעם
שבודאי
הרופא
יהלל
שבת
גם
בדברים
צדדיים
שאינו
שייך
כלל
לרפואת
החולה,
ונמצא
שהמביאו
לידי
כך
הוא
בפלל
ולפני
עור
לא
תתן
מכשול.

סחוט סחוט מפשיעורו, אבל כל דבריו הם הידוע, ועוד שפנראה מהפוסקים דלא קייל פהרמב"ם.

ואצב יש להסתפק להסוברים דצריך להשתדל לעשות עניני פקודני ע"י עכו"ם או ע"י שינוי מהו פשיעורו לעשותו בעצמו בשינוי איג"כ צריך להזהורי אחר עכו"ם ולא יעשהו הישראל בעצמו ע"י שינוי, ומסתבר שיש לעשותו ע"י עפ"ים דהוי שבות קל שהוא שבות שאין בו מעשה, והציתו שהדבר מתברר מדברי ביאור הנרי"א שכ' לצאר דבר זה בכוננת הרמ"א בסי"ב דלפתחלה צריך לעשות ע"י עכו"ם [אלא שיש ט"ס בהנרי"א שם ובמקום שכ' דר"ל דזה יותר טוב מלעשות אפילו ע"י עכו"ם צ"ל מלעשות ע"י שינוי, וכמו שכ' נמי בדמשק אליעזר].

וע"י בשו"ת מגד יהודה (סי' י' אות נ"ח) שפסקו לכתולה מסוכן כשעושין לו מלאכה הרפ"ן אי גי"כ צריך להשתדל לעשותו בשינוי ומביא מעהל ציתן (ע"י הרמב"ם פ"ב מהל' שבת ה"א) דאף דאיסורי האוהיייתא רק הודחו לצורך פקודני אבל איסורי הרפ"ן הותרו יעו"ש, והדבר פשוט נפי בה"י הרפ"ן (ע"ז ריש דף כח, מובא בר"מ) שיוצא מדבריו שם דבחולה שיבס"כ אצלו איסורי הרפ"ן הותרו לגמרי ואי"צ לאהדורי לעשותו באופן המותר.

סימן רכ"ג-ב

למה - פשוטין דבר לחולה שיש בו סכנה (וואי אפשר לשנות) אי צריכין להשתדל לעשותו שנים ביחד (דשנים שעשאוהו פטורים).

למה - אם אינו יכול לעשותו בשינוי יעשו ע"י שנים ביחד

ולתולה נראה עיקר להלכה שיש לשנות וכן נהי"כ ב"ש המר מטה (פ"ק"ג, והנשד"ז פוחלה ב"ה) ופ"ם בשו"ת ט"ס צדקה (ק"ד סי' ב"ט).

וע"י"ת מגד יהודה (סי' י' אות נ"ב) הלכות הרפ"ן משה צריך לעשות בשינוי אבל לדעת הרפ"ן והר"ן הודו רק מדרפ"ן (ול"ט) קצתה"ש בודעת שר"ע הר"ב הוצא ספק איסור תורה והוצא פ' שהוצא רק ספק איסור דרפ"ן.

וכמה שכתבנו עלתולה יש לשנות נראה דזה דוקא בשלג יתהדר על ידי כך הויסול בהנרי"א (פ"ן) שצריך לעשות רק מלאכה זו שצוה נמשפת, אי שפיר נהגול בהו לעשותו בשינוי) אז בהולי המפ"ן, אבל בדיכול נמשפת ע"י השינוי תיעשה הפולחנה במתנוחה והוצא הולי המפ"ן אז בצופן שצריך לעשות הרבה מלאכות והוצא הולי שצוה פשיעורו ושיצטרך לחשוב קודם כל מלאכה ופלאכה צופן השינוי ופ"י ע"כ ימסך הדבר והנרי"א הסיכול בהנרי"א בפ"ק אצור לשנות רק יעשהו פהר"ו בחולה, על פן פתורה הגלה נקראו לפני פתורה מסופן והצופן דהוקף וצריכין לעשותו בתולה הרבה פוסקים להשתדל להמליכו שם והנרי"א לעשות הכל בשינוי והמליכו המפ"ן לז"י הדין פה"ש דכפ"ן יש להחזיקו שם לז"י לז"י שם לשנות גלגל יעשו הפל פהר"א הדין.

למה - פשוטין דבר לחולה שיש בו סכנה (וואי אפשר לשנות) אי צריכין להשתדל לעשותו שנים ביחד (דשנים שעשאוהו פטורים).